

## Ekonomisk sociologi

### BOKANMÄLAN

När jag för några år sedan kom till betygsnämndsmötet efter en disputation i ekonomisk sociologi hälsades jag skämtsamt av en av sociologvännerna med ”här kommer fienden”. Detta är notabelt därför att det belyser det asymmetriska förhållandet mellan nationalekonomer och sociologer. Det är svårt att föreställa sig att en ekonom<sup>1</sup> i en omvänd situation skulle säga motsvarande till en sociolog. Detta beror inte på att ekonomer uttrycker sig hovsammare utan på att de oftast är helt likgiltiga för vad sociologer kan ha att anföra i ekonomiska frågor, vilket är beklagligt.

Sociologer, i varje fall de som har inriktningen mot ekonomisk sociologi, har däremot ett engagerat förhållnings-sätt till såväl ekonomer som ekonomisk teori, metodologi och empiri, vilket bekräftas i *Ekonomisk sociologi – en introduktion*. Boken består av tolv kapitel, grupperade i tre delar, varav den första är övergripande och behandlar dels de sociologiska klassikernas syn (Erik Ljungar), dels innebörden i det som kallas den nya ekonomiska sociologin (Adel Daoud och Bengt Larsson). Den andra delen handlar om ekonomins institutioner och aktörer och har kapitel om pengar (Anna Hedenius), marknader (Patrik Aspens och Petter Bengtsson), entreprenörskap (Glenn Sjöstrand), nätverk och relationer mellan företag (Reza Azarian) samt arbetsmarknadsmodeller (Ingrid Esser och Ola Sjöberg). Den tredje delen om ekonomi och samhälle i vår tid tar upp några utvalda frågor som statens

roller (Daniel Larsson), konsumtion och konsumtionssamhälle (Bengt Larsson), ekonomi och miljö (Ylva Uggla och Linda Soneryd), den (im)materiella och performativa ekonomin (Lena Ewertsson) och skatteparadis och internationella finanscentra (Oskar Engdahl).

Det är intressant att se hur de sociologiska författarna hanterar olika ekonomiska begrepp och företeelser. En läsare med rötterna i ekonomiämnet kan få både insiktsvidgande ”aha-upplevelser” och tvivelfyllda ”nja-upplevelser”.

På minst 18 ställen i boken görs uttag om den neoklassiska nationalekonomin. Vad menas då med detta begrepp?

Om vi slår upp *neoclassical* i den auktoritativa *The New Palgrave Dictionary of Economics* (2008) får vi först en beskrivning av den tidigaste användningen av termen inom nationalekonomin. Därefter står att ”användningen av termen med den innebörd som efter andra världskriget har blivit den vedertagna konventionen, och som vidgar den till att omfatta marginalistisk teori generellt ...” (egen översättning). I pappersversionen av 1987 års upplaga finns en artikel även under den sammansatta termen *neoclassical economics*. Men där står bara: *See marginalist economics*.

Det är alltså den marginalistiska analysansatsen som betraktas som det centrala i neoklassicismen – så central att termen marginalism i många framställningar används som en synonym till, eller helt ersätter, neoklassicism. Men på inget av de 18 ställena i *Ekonomisk sociologi* finns en antydning om att neoklassicismen kännetecknas av marginalistisk analys. I stället är det andra egenskaper som framhävs, varav de flesta är odiskutabla, men några ger upphov till ett skeptiskt ”nja”, därför att gränserna för neoklassicismen i boken uppfattas som snävare eller vidare än vanligt. Gör man det t ex

Reza Azarian, Adel Daoud och Bengt Larsson (red): *Ekonomisk sociologi – en introduktion*, Liber, 2014, 279 sidor, ISBN 978-91-47-11137-4.

<sup>1</sup> Med ekonom menar jag genomgående nationalekonom.

till ett nödvändigt villkor (det är väl innebörden i ett "centralt antagande"?) i neoklassicismen att anta att en marknad består av nyttomaximerande och konkurrerande aktörer, vilket kommer att ge "en effektiv jämvikt, dvs skapa en optimal fördelning av resurser i samhället" (s 7), så utesluter man analyserna av monopol, monopsoni och andra marknader med ofullständig konkurrens från neoklassicismen, även då samma marginalistiska analysprinciper används som vid perfekt konkurrens.

I kapitlet om sociologins klassiker är jag kritisk mot beskrivningen av Adam Smith. Ansatsen är emellertid inte ovanlig. Smith hade en liberal grunduppfattning, och från den utgångspunkten är det vanligt att man extrapolerar och överdriver hans liberalism. Jag har i annat sammanhang betonat att Smith inte bör ses som en *laissez faire*-ekonom (Sandelin 2010).

Kapitelförfattaren Erik Ljungar nämner visserligen att staten enligt Smith ska skydda medborgarna och se till att lagarna följs och ordningen upprätthålls. Men Smith ser positivt även på många andra statsingripanden. Det handlar bl a om att staten ska "upprätta och underhålla sådana offentliga inrättningar och verk, som, ehuru de är i högsta grad nyttiga för ett stort samhälle, likväl är av den natur att de aldrig kan betala sig och gå med vinst för en enskild eller ett litet antal enskilda, och som därför inte kan väntas komma till stånd på enskild väg" (Smith 1776, del 2, s 122).

Diskutabelt är också följande, i varje fall när *Folkens välförhållanden* återopagas som källa: "Smiths centrala bidrag till nationalekonomi (och samhällsvetenskapen i stort) är teorin om en 'spontan ordning', där en osynlig hand bidrar till att denna ordning genererar maximalt välförhållanden för alla människor" (s 18).

På det enda ställe i *Folkens välförhållanden* där uttrycket osynlig hand förekommer

handlar det om att när var och en placerar sitt kapital så att det ger störst avkastning "så tvingas också envar i själva verket att göra sitt till för att den samhälleliga årsinkomsten må bli den största möjliga" och han styrs därvid "av en osynlig hand till att främja ett ändamål, som alldeles icke ingick i hans syften" (Smith 1776, del 2, s 20). Smiths slutsats att den totala årsinkomsten i samhället blir maximal är inte detsamma som "maximalt välförhållanden för alla människor".

I ett intressant kapitel tränger Patrik Aspers och Petter Bengtsson in bakom marknadsbegreppet. För att en marknad ska existera anser de för det första att tre villkor är uppfyllda: att det är klart vad som handlas, att det är tydligt hur man betar sig och att det finns ett sätt att etablera ett pris. Dessutom har marknader tre kännetecken som ska föreligga, varav ett är konkurrens, antingen mellan köpare eller mellan säljare eller på båda sidor. Det krävs alltså minst tre aktörer. Finns det bara en säljare så krävs det minst två konkurrerande köpare. Finns det bara en köpare så krävs det minst två konkurrerande säljare. Jag noterar att av de marknadsformer som studenter i nationalekonomi möter är det en som inte platsar här: bilateralt monopol.

Anna Hedenius kapitel om pengar är givande för diskussionen om pengars roll och betydelse utöver de standardroller som fanns redan hos Aristoteles. Även definitionen av pengar tas upp och vi läser bl a att "i vårt samhälle existerar dessutom *e-pengar*, eller *digitala pengar*, parallellt med fysiska pengar" (s 73). Den del av penningmängden som står på olika bankinlåningskonton räknar hon till e-pengar, vilket väl inte är det vanligaste, men vilket man väl kan göra eftersom bankkontopengar numera är åtkomliga och flyttbara elektroniskt.

Men det kunde klargöras att det inte är för att de hanteras elektroniskt som de

enligt gängse definition kallas pengar, trots att de inte finns i fysisk form, utan för att de finns på bankernas inlåningskonton. Detta betraktades i bl a Riksbankens statistik som pengar även på den tid då allt sköttes manuellt med hjälp av penna, papper och banktjänstemän.

Framväxten av konsumtionssamhället och de många sociala aspekter som är knutna till konsumtionen – från 1700-talets överflödsregleringar till livsstilskonsumtion och politisk konsumism – diskuteras ingående i ett välskrivet kapitel av Bengt Larsson. Ett annat mycket givande kapitel är det sista av Oskar Engdal om skatteparadis och internationella finanscentra. Speciell uppmärksamhet när det gäller skatteparadisen ges åt Caymanöarna, en karibisk ögrupp med ca 60 000 invånare utan betydelsefulla naturtillgångar eller industrier. ”Caymanöarna är i allt väsentligt en bokföringsplats för finansiell verksamhet som i huvudsak pågår någon annanstans” (s 257). Generellt kännetecknas skatteparadisen av låg eller ingen skatt, hög sekretess och regler som både underlättar etablering och ger stor frihet

i utövandet. Även utvecklingen av världens stora finanscentra analyseras och bl a får förskjutningen av inflytande från London till New York en klargörande beskrivning.

Som helhet är det en läsvärd bok, men kanske mindre för sociologistudenter än för ekonomer, som väl vanligen har bättre förutsättningar att få ut något av texten då olika ekonomiska fenomen diskuteras. Jag har t ex svårt att se att alla påståenden om neoklassisk teori kan bli annat än döda utsagor, omöjliga att värdera, för den som inte själv har sysslat med neoklassisk analys och känner dess kropp och själ.

*Bo Sandelin*

Seniorprofessor, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

#### REFERENSER

- Sandelin, B (2010), *Adam Smith*, Pocketbiblioteket nr 46, SNS Förlag, Stockholm.
- Smith, A (1776), *En undersökning av folkens välstånd, dess natur och orsaker*, svensk förkortad utgåva 1909–11, C W K Gleerups förlag, Lund.